

Министерство образования и науки Республики Бурятия

МКУ РУО МО "Кяхтинский район"

МБОУ "Алтайская СОШ"

РАССМОТРЕНО

Руководитель ШМО

Лумбунова В. Г.

СОГЛАСОВАНО

Заместитель директора
по УВР

Цыбикова Н.И.

УТВЕРЖДЕНО

Директор

Очирова Н. В.

приказ № 39/5 от «28»
082023 г.

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА

учебного предмета «Бурятский язык»

для обучающихся 2 класса

у. Усть-Дунгуй 2023-2024

Тайлбари бэшэг

2-дохи класчаа эхилээд эхин шатын хургуулида буряад хэлэ үзэлгэ тодорхойлбол, «Мэдүүлэл ба текст», «Үгэ», «Хэлэлгын нюусанууд» гэхэн бүлэгүүдхээ бүридэнэ.

Мэдүүлэл ба Текст. Эхин хургуулида буряад хэлэ үзэлгын гол зорилго - үхибүүдые бэшэгэй зүб хэлэлгэтэй болгохо, тэрэнэй хүгжэлтын үндэнэ табиha. Тон тиимэнээ класс бүхэндэ эндэ нэрлэгдэнэн хоёр халбариде ехэхэн хуури үгтэхэ байха.

2-дохи класста мэдүүлэл гэхэн ойлгосын гол шэнжэнүүдые дабтана, нэрлэбэл: мэдүүлэл үгэнүүдхээ бүридэдэг, дүүрэн ханал бодол харуулдаг, мэдүүлэл соо ороһон үгэнүүд хоорондоо холбоотой байдаг, мэдүүлэл соо ороһон үгэнүүдтэ асуудал табижа болохо. Тиин мэдүүлэлнүүд аянгаараа хөөрэнэн, асууһан, шангадхаһан гээд илгардаг гэжэ таниласна, бэшэг дээрэ зүбөөр мэдүүлэлнүүдые харуулха шадабарияа мүлинэ. Үгэнүүдхээ мэдүүлэлнүүдые зохёожо хурана.

Текст мэдүүлэлнүүдхээ бүридэнэ, тэдэнэ хоорондоо удхын харилсаатай байна, текст бүхэн өөрын нэрэтэй, тиимэнээ нэрын уншаад, юун тухай хэлэгдэхэб гэжэ ойлгохоор - иимэ ойлгосонууд улам гүнзэгыүүлэгдэнэ.

Үгэ. Эхин хургуулида үзэгдэдэг халбаринуудай гол нэгэнэ болоно. Буряад хэлэ үзэхэдэ, үгэ иимэ талануудхаа харуулагдана:

1. Үгэ үгүүлэгдэнэ, тиимэнээ абяануудхаа бүридэнэ, абяанууд бэшэг дээрэ үзэгүүдээр харуулагдана.
2. Үгэ хубинуудтай, өөрын бүридэлтэй, үгэнүүд ондоо үгэнүүдхээ бии болодог.
3. Үгэ грамматическа шэнжэтэй.
4. Үгэ лексическэ удхатай, үгэнүүд хоорондоо холбоотой, үгэнүүд өөрын хэрэглэлгэтэй байжа болоно.

2 - дохи класчаа эхилжэ буряад хэлэнэй грамматика ба бэшэгэй дүрим үзэгдэнэ. Эхин классай хурагшад үгын фонетическэ бүридэлтэй зарим хэлэлгын хубинуудтай ба тэдэнэй шухала формонуудтай, мэдүүлэлэй янзануудтай, мэдүүлэлэй гэшүүдтэй, бэшэгэй дүримүүдтэй танилсана.

«Буряад хэлэн» гэхэн 2-дохи классай ном үхибүүдэй иимэ мэдэсэ үзэжэ, ойлгожо абахыень хараална:

- Үгэ, абяан болон үзэгүүд. Аялган болон хашалган абяануудай илгарал; тэдэниие бэшэг дээрэ тэмдэглэхэ үзэгүүд; үе, үе бии болгодог зүйл, үгэ сохи үенүүдэй тоо, үгэ таһалжа шэнэ мүртэ нүүлгэхэ ёһо; түргэн болон удаан аялган абяанууд, тэдэнэй үгын удхада нүлөө; йотирована аялган үзэгүүд.

- Аялган үзэгүүдые зүб бэшэлгэ: тааралдал, хубарил, у-ү, удаан уу-үү, дифтонг уй-үй, удаан ы-ии, өө-ээ аялгануудые үндэнэн буряад үгын хуурида бэшэлгэ.

Хашалган абяан болон үзэгүүд: хонгёо ба бүдэхи, хату ба зөөлэн; хашалгануудай зөөлэниие бэшэг дээрэ харуулха тухай.

- Абтаһан үгэнүүд: ородоор бэшэгдэдэг абтаһан үгэнүүд соохи сохилтотой аялган үзэгые бэшэг дээрэ тэмдэглэлгэ, буряадшалжа бэшэгдэдэг абтаһан үгэнүүдэй хүүлэй тодо бэшэ аялгануудые бэшэлгэ, буряадаар бэшэгдэдэг үгэнүүд.

- Буряад алфавит, тус үгын удха, алфавидай гуримаар үгэнүүдые харуулалга.

- Юумэнэй нэрэ, тусхайта юумэнэй нэрэ, юумэнэй нэрын тоо, юумэнэй нэрын асуудалнуудаар хубилха ёһо.

- Үйлэ үгэ, мэдүүлэл соохи үүргэ.
- Тэмдэгэй нэрэ, мэдүүлэл сохи үүргэ, адли болон харша удхатай үгэнүүд.
- Хэлэлгэ, текст; аман болон бэшэгэй хэлэлгэ, тэдэнэй янзанууд: монолог, диалог, зураглал, домоглол, текстын байгуулга; абзац, хубинууд.
- Үгын бүридэл: үндэһэн, түрэл үгэнүүд, нэгэ үндэһэтэ үгэнүүд, үгын хубинуудыг илгалга.
- Үгын нюусанууд: фразеологизмууд, оньһон үгэнүүд, таабаринууд.

Үхибүүд дээрэ нэрлэгдэһэн гол бүлэгүүдэй удха ойлгожо абана, тусхай даабаринуудыг дүүргэхэдээ, тэрэ ойлгосонуудаа олон ондоо шарнуудта хэрэглэжэ һурана.

2-дохи классай программын удха үхибүүдыг зүбөөр бэшүүлжэ, зүбөөр хэлүүлжэ һургаха шухала эрилтэнүүдыг табина.

Зүбөөр бэшүүлжэ һургаха шэглэл юундэ гол боложо тодорооб гэхэдэ, энэ шадабари бэшэгэй хэлэлгэ зохёолгодо туһаламжа болоно. Зүбөөр хэлүүлжэ һургаха шэглэл аман хэлэлгын хүгжэлтэтэй тааруу.

Номһоо гадуур ажалай дэбтэр тусхай хэрэгсэл болон үгтэнэ. Дэбтэр соо бэшээтэй даабаринууд гурбан шэглэлтэй: **сэбэр бэшэлгэ хорилго, зүбөөр буулган бэшэлгэдэ һургалга, диагностическа ажал эмхидхэлгэ**. Һүүлшын шэглэл юундэ хараалагдабаб гэхэдэ, тэрэ шэнэ стандартын эрилтэдэ тааруу: һурагшадай олоһон мэдэсэ, шадабари диностикодо ороно,

Шэнэ стандартын эрилтэнүүдээр эхин һургуулида өөрөө хэхэ хүдэлмэри тусхай ажаябуулга болон тодорно. Тиймэхэ дэбтэр соохи даабаринууд тус ажалай шэнэ өөрөө хэхэ хүдэлмэрийн удха боложо гараха ёһотой.

Һуралсалай жэлэй һүүлдэ һурагшад иимэнүүд шадабаритай болоһон байха:

1. Буулгажа бэшэхэ. Тусхай алгоритмаар буулгажа бэшэхэдээ, һурагша зүбөөр бэшэжэ, өөрыгөө сэгнэжэ һурана.
2. Текст сохи мэдүүлэлнүүдыг илгаха, тэрэ шадабария аман болон бэшэгэй хэлэлгэдэ зүбөөр хэрэглэхэ, харуулха.
3. Тусхай асуудалнуудыг табин, мэдүүлэлнүүд сооһоо шухала гэшүүдыг илгаха.
4. Мэдүүлэлнүүдэй шүүлбэри хэхэ: а) мэдүүлэлэй гэшүүдээр; б) хэлэлгын хубинуудаар.
5. Хуряангы мэдүүлэлнүүдыг дэлгэрэнгы болгохо.
6. Мэдүүлэлнүүдэй янзануудыг анхаран, дүн гаргаха.
7. Сэглэлтын тэмдэгүүдыг табижа һурана.
8. Хадуун абажа һурана: хөөрэхэн, асууһан, шангадхаһан мэдүүлэлнүүдыг интонациярыг илгана, тийхэдэ тоолоһон интонации харуулна, илгана.
9. Хэлэнэй зүйлнүүдыг илгаруулна: үгэ, холбоо үгэ, мэдүүлэл, текст.
10. Хэлэлгын янзануудыг элирүүлнэ, хэлэлгын нюусануудыг хэрэглэжэ һурана.

Түрэлхи хэлэнэй һуралсалай план:

Буряад хэлэхэлэ үзэлгэдэ 2 класст 102 час үгтэнэ. Неделиин 3 час болоно.

Буряад хэлэ эхин шатын һургуулид а үзэхэдөө, һурагшад хайшаашыг тэгшэ, юрэнхылэгдэһэн шадабаринуудтай (**УУД**) болохо ёһотой: багша тэдэ шадабаринуудыг хүгжөөхэ уялгатай, тиймэхэ тэдэ шадабаринууд класһаа класста ямар байхаб гэжэ нэрлэхэ хэрэгтэй.

Үхибүүдэй өөрын хүгжэлтын дүнгүүд - өөрын ба хүнүүдэй ажабайдалда түрэл хэлэн ямар үүргэтэйб гэжэ ойлгоно, хүнэй аман ба бэшэгэй хэлэлгын онсо өөрэ байһыг ойлгоно (аянга, хэлэлгын темп, үгэнүүдэй болон сэглэлтын тэмдэгүүдэй үүргэ).

Бээ гуримшуулаад ябаха :

- багшатаяа хамта хэшээлэйнгээ зорилго табина;
- хэшээлдээ юу хэһэнээ хойно хойноһоонь тоолохо;
- юу хэхэ гээшэбиб гэжэ уридшалан хэлэхэ;
- багшын үгэһэн түсэбөөр, алгоритмаар хүдэлжэ шадаха.

Оршон тойроние шудалха шадабари:

- номоор хүдэлхэ;
- зураг хаража гү, али текст уншажа асуудалнуудта харюу олохо;
- багшатаяа болон нүхэдтээ хамта дүн гаргаха;
- үгөөр хэлэгдэһэн ойлгосо схемэ, таблица, модель болгохо, тиин һөөргэнь модель соо харуулаатай ойлгосо үгөөр хэлэхэ;
- текстын удха дамжуулха.

Харилсаха шадабари:

- өөрынгөө һанаа бодол аман хэлэлгээр, тиихэдэ багахан текст зохёожо, бэшэгэй хэлэлгээр харуулха;
- хажуудахи хүнүүдээ шагнаха, тэдэнэй хэлэһэниие ойлгохо;
- уран гоёор уншаха, хөөрэхэ;
- хоёр хоёроороо, бүлэг бүлэгөөр хүдэлхэ, тиихэдэ олон ондоо «тушаал» бээ дээрээ абаха: ударидагшын, даабари дүүргэгшын, бэшээшын г.м.

Буряд хэлээр шадабари:

- багшын, нүхэдэйнгөө хөөрэхэн, уншаһан текст хадуун абаха;
- бүхэлиүгөөр, зүбөөр, ойлгосотойгоор, уранаар уншаха;
- текстын нэрын удха ойлгохо, үгтэһэн нэрэнүүд сооһоо текстын удхада таараха нэрэ шэлэхэ;
- хөөрэхэн, асууһан, шангадхаһан мэдүүлэлнүүдэй янзануудые мэдэхэ; тэдэниие аянгалха;
- мэдүүлэлнүүдые зохёохо, хүсөөхэ, сэгнэхэ, зүб болгохо;
- үгэнүүдтэ асуудал табиха;
- үгэнүүдые асуудалаарнь бүлэгүүд болгохо;
- үгэ сохи абяануудые зүүер нэрлэхэ, аялган болон хашалган абяануудай илгарал нэрлэхэ;
- үгэ үедэ хубааха, шэнэ мүртэ яжа нүүлгэхые мэдэхэ;
- буряд алфавит мэдэхэ, алфавидаар үгэнүүдые хубарюулха;
- үгэ соохи түргэн болон удаан аялгануудай үүргэ ойлгохо;
- үгэ соохи йотированна үзэгүүдэй «ажал» мэдэхэ;
- дүримүүдые баримталан , үгэ соо аялган үзэгүүдые зүб бэшэжэ шадаха (аялганай тааралдал, хубарил, түргэн у-ү, удаан уу-үү, уй-үй, ы-ии, өө-ээ);
- хонгёо ба бүдэхи хашалгануудые илгаруулха;
- хатуу ба зөөлэн хашалгануудые илгаруулха, хашалгануудай зөөлэниие харуулха арга мэдэхэ-;
- үгэ соохи бүдэхи хашалгануудай урда дайралдадаг б, г, д хашалгануудай үгүүлбэри тухай мэдэхэ;
- абтаһан үгэ тухай ойлгосотой байха, абтаһан сохилтотой аялганай үгүүлбэри болон бэшэлгэ мэдэхэ, хашалган һүүлтэй ородоор бэшэгдэдэг абтаһан үгэнүүдэй буряд хэлэн дээрэ бэшэлгэ мэдэхэ, абтаһан үгын һүүлэй сохилтогүй аялганай бэшэлгэ мэдэхэ;
- юумэнэй нэрэ тухай ойлгосотой байха: хэн? юун? Гэжэ асуудалда харюусадаг, юумэ нэрлэдэг, нэгэнэй, олоной тоогой түхэлнүүдтэй байдаг, олоной тоогой түхэл залгалтануудаар харуулагдадаг, тухайта юумэнэй нэрэнүүд, тэдэнэй янзанууд, юумэнэй нэрын асуудалнуудаар хубилха ёһо мэдэхэ;
- үйлэ үгэ тухай ойлгосотой байха: хэлэлгэ сохи үүргэ, юу хэнэб? янаб? Яжа байнаб? Гэжэ асуудалда харюусадаг, юумэнэй шанар, тэмдэг нэрлэдэг, удхаараа юумэнэй нэрэтэй нягта холбоотой байдаг, тэмдэгэй нэрын жэшээ дээрэ синонимууд, антонимууд гэжэ үгын удха

мэдэдэг болохо;

- үгын бүридэл тухай мэдэсэтэй болохо: үгын үндэһэн, түрэл үгэнүүд, нэгэ үндэһэтэ үгэнүүдэй шэнжэ, үгын үндэһэ илгаха тухай, түрэл үгэнүүд болон нэгэ үгын түхэлнүүд гэжэ ойлгосонуудые илгаруулха;

- хэлэлгэ тухай ойлгосотой болохо: хэлэлгэ мэдүүлэлнүүдһээ бүридэдэг, мэдүүлэлнүүд хоорондоо удхын харилсаатай байдаг, хэлэлгэ аман ба бэшэгэй гэжэ илгардаг, монолог болон диалог гэжэ байдаг;

- хэлэлгын нюусануудтай танилсаха: фразеологизмуудай, оньһон хошоо үгэнүүдэй үүргэ ойлгохо;

- 2-дохи класста буряад хэлээр олгогдохо гол шадабари - буулгажа бэшэхэ шадабари: алгоритм хамта зохёохо, тэрэнээр буулгаха, өөрынгөө ажал сэгнэхэ.

Тиихэдээ хурагша түрэл хэлэтэйб гэжэ мэдэрэлтэй болохо, тэрэнээ хайнаар шудалбал, хүнүүдтэй харилсахаб, хэлэһэн юумыемни хүнүүд ойлгохо, би өөрөөшье хайнаар ойлгодог болохоб гэһэн мэдэрэлтэй болохо.

Нуралсалай тематическа түсэблэлгэ

№	Бүлэгүүд болон темэнүүд	саг
1	Мэдүүлэл	16
2	Үгэ. Абяан ба үзэгүүд	10
3	Буряад алфавит	4
4	Абяан ба үзэгүүд	6
5	Аялган үзэгүүдэй зуб бэшэлгэ	15
6	Хашаалган абяан ба үзэгүүд	14
7	Абтаһан үгэнүүд	4
8	Юумэнэй нэрэ	9
9	Үйлэ үгэ	2
10	Тэмдэгэй нэрэ	2
11	Үгын үндэһэн. Түрэл үгэнүүд	7
12	Хэлэлгэ	11
13	Хэлэлгын нюусанууд	2
		102

Календарна-тематическэ түсэблэлгэ буряад хэлээр.

№	Раздел Темэ	Саг	Һара үдэр	
			План	Факт
Мэдүүлэл (16 час)				
1	Мэдүүлэл гэжэ юун бэ?	2		
2	Мэдүүлэлэй эхиндэ ямар үзэг бэшэгдэхэб?	2		
3	Мэдүүлэлэй шухала гэшүүн гэжэ юун бэ?	3		
4	Мэдүүлэлэй шухала гэшүүд ямар нэрэтэйб?	3		
5	Мэдүүлэл соохи үгэнүүдэй холбоо яаж олохоб?	2		
6	Хэлэлгэ соо элдэб янзын мэдүүлэлүүд хэрэгтэй гү?	2		
7	Мэдүүлэлэй һүүлдэ ямар сэглэлтын тэмдэг табигдахаб?	2		
8	Үгэ гэжэ юун бэ? Словарна диктант.	2		
9	Аялган абыан хашалган абыанһаа юугээрэ илгаатайб?	2		
10	Юун үе бии болгоноб?	2		
11	Үгэ соо хэды үе байжа болохоб?	2		
12	Үе таһалжа, шэнэ мүртэ оруулха дүрим. Диктант	2		
13	Алфавит гэхэн үгэ юу тэмдэглэнэб?	2		
14	Үгэнүүдэй адли үзэгөөр эхилээ һаань, яаж алфавидай гуримаар бэшэхэб?	2		
15	Үгэ юунһээ бүридэнэб?	2		
16	Түргэн ба удаан аялганууд үгын удха ондоо болгоно гү? Словарна диктант.	2		
17	Йотирована үзэгүүд ямар бэ? Фонетическэ шүүлбэри.	2		
18	Аялганай тааралдал гэжэ юун бэ?	3		
19	Аялганай һубарил гэжэ юун бэ?	3		
20	Түргэн у-ү	2		
21	Удаан уу-үү.	2		
22	Дифтонг уй-үй.	2		
23	Удаан ы-ий аялганууд үгын хаана бэшэгдэнэб?	2		
24	Удаан өө-ээ аялганууд үгэ соо ямар ушарта бэшэгдэхэб?	1		
Хашалган абыан ба үзэгүүд (14 час)				
25	Хонгёо ба бүдэхи хашалганууд	2		
26	Зөөлэн тэмдэг (ь) ямар үүргэтэйб? Диктант.	2		
27	Хату ба зөөлэн хашалганууд	2		
28	Хашалган ягаад зөөлэн болоноб?	2		
29	б хашалган	2		
30	г хашалган	2		
31	д хашалган.	2		
Абтаһан үгэнүүд (4 час)				
32	Ямар үгэнүүд абтаһан үгэнүүд бэ? Диктант.	2		
33	Абтаһан үгын һүүлэй аялгание ягаад бэшэхэб?	2		
Юумэнэй нэрэ (9 час)				
34	Юумэнэй нэрэ гэжэ юун бэ?	2		
35	Юумэнэй нэрэ хэды юумэ тэмдэглэхэб?	2		

36	Тусхайта нэрэнүүд гэжэ юун бэ?	3		
37	Юумэнэй нэрын хубилха ёно. Диктант.	2		
Үйлэ үгэ (2 час)				
38	Хэлэлгэ соо үйлэ үгэ.	2		
Тэмдэгэй нэрэ (2 час)				
39	Тэмдэгэй нэрэ гэжэ ямар үгэнүүд бэ?	2		
Үгын үндэһэн. Түрэл үгэнүүд (7 час)				
40	Үгэнүүдтэ «түрэлнүүд» байдаг гү?	1		
41	Нэгэ үндэһэтэ үгэнүүд ямар шэнжэтэйб?	2		
42	Үгын үндэһэ яажэ олохоб?	2		
43	Адли хубитай үгэнүүд түрэл үгэнүүд гээшэ гү?	2		
Хэлэлгэ (11 час)				
44	Хэлэлгэ гэжэ юун бэ?	1		
45	Монолог, диалог гэжэ юун бэ?	2		
46	Текст гэжэ юун бэ?	2		
47	Абзац гэжэ юун бэ? Изложени.	2		
48	Текст ямар хубинуудта хубаажэ болохоб? Зохёолго.	2		
49	Текст ямар янзануудтайбайдаг бэ? Диктант.	2		
Хэлэлгын нюусанууд (2 час)				
50	Хэлэлгын нюусанууд. Бэшэг бэшэлгэ.	2		